

Milada Sekyrková (ed.)

Minerva 1890–1936

Kronika prvního dívčího gymnázia
v habsburské monarchii

Minerva 1890–1936

Kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii

Milada Sekyrková (ed.)

Recenzovaly: PhDr. Marie Bahenská, Ph.D.
prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz

Redakce Františka Jirousová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

První vydání

ISBN 978-80-246-3437-1

ISBN 978-80-246-3456-2 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2016

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Úvod	7
Přílohy k úvodu	19
Dějiny soukromé české střední školy dívčí v Praze	
založené prvoředitelem Františkem Xaverem Prusíkem, profesorem c. k. Akademického gymnázia	25
Školní rok 1890/91 – I. od založení ústavu	26
Školní rok 1891/92 – II. od založení ústavu	38
Školní rok 1892/93 – III. od založení ústavu	43
Školní rok 1893/94 – IV. od založení ústavu	50
Školní rok 1894/95 – V. od založení ústavu	54
Školní rok 1895/96 – VI. od založení ústavu	64
Školní rok 1896/97 – VII. od založení ústavu	71
Školní rok 1897/98 – VIII. od založení ústavu	77
Školní rok 1898/99 – IX. od založení ústavu	86
Školní rok 1899/1900 – X. od založení ústavu	92
Školní rok 1900/01 – XI. od založení ústavu	98
Školní rok 1901/02 – XII. od založení ústavu	108
Školní rok 1902/03 – XIII. od založení ústavu	110
Školní rok 1903/04 – XIV. od založení ústavu	112
Školní rok 1904/05 – XV. od založení ústavu	113
Školní rok 1905/06 – XVI. od založení ústavu	114
Školní rok 1906/07 – XVII. od založení ústavu	115
Školní rok 1907/08 – XVIII. od založení ústavu	119
Školní rok 1908/09 – XIX. od založení ústavu	124
Školní rok 1909/10 – XX. od založení ústavu	128
Školní rok 1910/11 – XXI. od založení ústavu	131

Školní rok 1911/12 – XXII. od založení ústavu	135
Školní rok 1912/13 – XXIII. od založení ústavu	139
Školní rok 1913/14 – XXIV. od založení ústavu	143
Školní rok 1914/15 – XXV. od založení ústavu	151
Školní rok 1915/16 – XXVI. od založení ústavu	158
Školní rok 1916/17 – XXVII. od založení ústavu	165
Školní rok 1917/18 – XXVIII. od založení ústavu	174
Školní rok 1918/19 – XXIX. od založení ústavu	180
Školní rok 1919/20 – XXX. od založení ústavu	187
Školní rok 1920/21 – XXXI. od založení ústavu	191
Školní rok 1921/22 – XXXII. od založení ústavu	197
Školní rok 1922/23 – XXXIII. od založení ústavu	204
Školní rok 1923/24 – XXXIV. od založení ústavu	210
Školní rok 1924/25 – XXXV. od založení ústavu	220
Školní rok 1925/26 – XXXVI. od založení ústavu	226
Školní rok 1926/27 – XXXVII. od založení ústavu	233
Školní rok 1927/28 – XXXVIII. od založení ústavu	242
Školní rok 1928/29 – XXXIX. od založení ústavu	249
Školní rok 1929/30 – XL. od založení ústavu	258
Školní rok 1930/31 – XLI. od založení ústavu	268
Školní rok 1931/32 – XLII. od založení ústavu	277
Školní rok 1932/33 – XLIII. od založení ústavu	286
Školní rok 1933/34 – XLIV. od založení ústavu	292
Stručný přehled změn v názvu ústavu a jeho umístění – Soukromá střední škola dívčího spolku Minervy v Praze	301
Školní rok 1934/35 – XLV. od založení ústavu	302
Školní rok 1935/36 – XLVI. od založení ústavu	314
Ediční poznámka	323
Seznam pramenů a literatury	325
Seznam vyobrazení	331
Přílohy	332
Minerva – počty žaček	332
Ředitelé Minervy	334
Obrazová příloha	335
Seznam osob	351
Summary	386
Jmenný rejstřík	387

Úvod

První dívčí gymnázium Minerva vzniklo jako výsledek dlouhého procesu emancipace žen a jejich úsilí o vysokoškolské vzdělání. U jeho zrodu stála v první řadě Eliška Krásnohorská. Spolu s ní to však byla celá řada dalších žen i mužů, kteří věřili, že ženy mohou dosáhnout vyššího vzdělání a zařadit se tak při rovnocenném vykonávání kvalifikovaných profesí po bok mužům. Vznik gymnázia byl hlavním cílem existence spolku stejného jména, spolku Minerva.

V literatuře, odborné i popularizační, se o vzniku gymnázia Minerva hovoří často, a to z několika důvodů. Jednak proto, že bylo výsledkem úsilí celé generace představitelů českého veřejného života 19. století, završilo proces emancipace žen ve vzdělání a stalo se prvním dívčím gymnáziem v monarchii;¹ vedle toho v souvislosti s jeho zakladatelkou Eliškou Krásnohorskou.² Nezapomíná se ani na slavné absolventky Minervy, jako byla Zdeňka Marie Baborová,³ Anna Honzáková,⁴ Albína Dratvová,⁵ Ludmila Matiezková⁶ či Alice Masaryková.⁷ Na gymnáziu zahajovaly své kariéry i např. první profesorka Karlovy univerzity, profesorka obecných dějin Milada Paulová⁸, a profesorka Emanuela Nohejlová-Prátová, významná česká numismatička.⁹

1 M. Bahenská, *Počátky emancipace*; M. Lenderová, *K hříchu a modlitbě*; táž et al., *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*; J. Malínská, *Do politiky prý žena nesmí*; M. Neudörfllová, *České ženy*; P. Vošahlíková, *Česká žena v politice*.

2 D. Vlašínová, *Eliška Krásnohorská*; L. Heczková, *Obavy Elišky Krásnohorské*.

3 P. Vošahlíková et al., *Biografický slovník českých zemí II*.

4 M. Chadimová – A. Honzáková, *První čs. lékařka*.

5 K. A. Čápová – L. Heczková – Z. Leštinová (edd.), *Albína Dratvová. Deník 1921–1961*.

6 H. Havlůjová, *Okouzlení Egyptem*.

7 R. Lovčí, *Alice G. Masaryková*.

8 L. Havlíková, *Milada Paulová*; D. Brádlarová – J. Hálek (edd.), *Drahý pane kancléři*.

9 F. Kutnar – J. Marek, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví*.

Literatura zabývající se jen gymnáziem naopak není příliš četná. Několik příležitostných publikací, které shrnují vznik a rozmach Miner-
vy, vyšlo v minulosti v rámci jubileí školy.¹⁰ Škola byla povinná podle
tehdy platných norem vydávat periodické informace o své činnosti. Kro-
mě *Kroniky*¹¹ je aktuální dění na Minervě popsáno i ve *Výročních zprávách*,
které podobně jako ostatní střední školy musela Minerva pravidelně
publikovat.¹²

Otevřením gymnázia vyvrcholil proces, který začal již o hodně dří-
ve. Povinná školní docházka, zavedená na základě školského zákona
od 1. ledna 1775,¹³ formálně zrovnoprávnila dívky s chlapci ohledně
možnosti získat základní, primární vzdělání. Praxe však tehdy byla jiná.
Dívky rodiče do školy většinou posílali, jen pokud je nepotřebovali
doma, jako pomocnou sílu při domácích pracích, pracích na poli, při
péči o mladší sourozence a v neposlední řadě i pokud si rodina mohla
dovolit poskytnout dívce oblečení a obutí pro docházku do školy.¹⁴ To
vše se týkalo samozřejmě jen prvního šestiletého cyklu vzdělávání mezi
šestým a dvanáctým rokem dítěte.¹⁵ Jakmile dívka dosáhla fyzické dospě-
losti, začala být automaticky pokládána za dospělé a prioritou se stalo její provdání. Školu pak většinou definitivně opustila.¹⁶

10 A. Honzáková (ed.), *Československé studentky let 1890–1930*; H. Směříčková (ed.), *První české
dívčí gymnázium*.

11 *Kronika* je uložena v Archivu hl. města Prahy, ve zpracovaném fondu Dívčí gymnasium „Krás-
nohorská“ Praha II. – Nové Město, Vodičkova ul. 22, 1890–1953. Inventář (128 s.) napsala
Zora Damová v roce 2010. První důležitý podnět k psaní školních kronik pochází již z doby
Marie Terezie a je v přímé souvislosti s vlnou školských reforem kolem roku 1775, tedy zejmě-
na se zavedením povinné školní docházky. V roce 1805 pak obligátní školní psanou dokumen-
tací určuje tzv. „Schulkodex“, tedy nový organizační řád obecných škol a statuta středních
škol. Význam vedení školních kronik (tehdy spolu s farními) připomnělo nařízení z roku 1837,
které již opomenutí i sankcionovalo. *Školní a vyučovací řád pro obyčejné školy obecné z 20. srpna
1870* pak v § 33 uvádí: „Správce školy odpovídá z toho, by v dobrém stavu chovaly a vedly
se knihy a spisy, totiž: kronika školní, třídní katalogy, třídní kniha, protokoly konferenční,
výkazy, které knihy darem došly a jak byly rozděleny (...)“ Už v době existence Miner-
vy vyšlo *Výnesení c. k. zemské rady školní z 3. února 1892 č. 28.633*, obsahující detailní „zásady o zařizení
školní kroniky“.

12 Výroční zprávy vycházely pravidelně od prvního školního roku. Obsahovaly nejen popis dějin
na škole, ale i významné výnosy týkající se vzdělávání žen a často i odborné studie některých
pedagogů školy nebo žaček. Ucelená řada výročních zpráv Minervy je uložena např. v Archivu
Univerzity Karlovy (dále AUK).

13 J. Šafránek, *Školy české: obraz jejich vývoje a osudů* I, s. 120.

14 M. Lenderová, *K hřichu a k modlitbě*, s. 44–45.

15 Až školský zákon ze 14. května 1869 (tzv. Hasnerův) rozšířil povinnou školní docházku na osm
let, upravil systém škol a učitelům předepsal vzdělání na učitelských ústavech, kde se pro
výkon učitelského povolání mohly vzdělávat i ženy.

16 M. Lenderová, *K hřichu a k modlitbě*, s. 46–48.

Druhého stupně vzdělání se tak dostalo již jen minimu dívek, a to zpravidla v klášterních školách. Jednalo se o záležitost velice nákladnou, přístupnou pouze dívkám ze šlechtických, časem i z vyšších měšťanských vrstev, které však na prvním stupni obvykle nenavštěvovaly veřejné školy, nýbrž byly vzdělávány soukromě.

Myšlenka veřejných středních škol pro dívky začala v Čechách nabývat konkrétnějších obrysů kolem poloviny 19. století. Od 40. let 19. století vznikaly kurzy pro učitelky, nejprve spojené s dívčími nižšími školami, později osamostatněné.¹⁷ Poprvé se o zřízení dívčího gymnázia pokusili pedagogové Gabriel Blažek (1842–1910), Pavel Jehlička (1826–1883) a František Čupr (1821–1882) v roce 1868. Blažek už tehdy byl mimořádným profesorem matematiky na pražské polytechnice, Jehlička profesorem na staroměstském Akademickém gymnáziu a Čupr vlastnil soukromý pedagogický ústav v Libni a byl poslancem zemského sněmu a Říšské rady. Jejich iniciativa však neměla úspěch pro odpor většiny zemských politiků.¹⁸

Podporovatelkami myšlenky samostatných dívčích středních škol se staly ženy z měšťanských rodin, které samy tuto možnost ještě neměly a vzdělání si obvykle doplňovaly četbou, popř. návštěvou vzdělávacích přednášek v různých spolcích, z nichž nejznámější byl Americký klub dam, zřízený Vojtou Náprstkem v domě U Halánků v roce 1865.¹⁹

Mezi mnoha známými jmény spojenými s tímto klubem najdeme na čelním místě i Karolínu Světlou (1830–1899), která výrazně ovlivnila názory a postoje o generaci mladší Elišky Krásnohorské (1847–1926), zakladatelky prvního dívčího gymnázia v monarchii – Minervy.

Od 60. let 19. století již v Praze existovaly dívčí školy středního stupně, ovšem se zcela jinými úkoly, než jaké mělo plnit gymnázium. V roce 1863 byla založena Vyšší dívčí škola jako elitní instituce typu paralelní chlapecké měšťanky, která se zaměřovala na výchovu žen pro domácí práce, péči o rodinu a chování ve společnosti.²⁰ Vedle ní byly zakládány (zpravidla zásluhou charitativních spolků) školy, jejichž výuka probíhala de facto kurzovní formou. Např. roku 1865 vznikla Průmyslová škola spolku svatě Ludmily, poskytující přípravu pro kvalifikované praktické

17 V roce 1842 byla příprava pro učitelky zřízena při nově zreorganizované malostranské hlavní dívčí škole. Po roce 1849 byly na základě ministerského nařízení při dívčích školách již obecně zřizovány dvouleté kurzy pro budoucí učitelky pro děvčata od 16 let. Viz J. Šafránek, *Školy české I*, s. 139–140.

18 M. Lenderová, *K hříchu a k modlitbě*, s. 67.

19 M. Secká, *Americký klub dam*.

20 F. Táborský, *Půlstoletí vyšší dívčí školy královského hlavního města Prahy 1863–1913*.

profese.²¹ Nejvyšším možným dosažitelným teoretickým vzděláním pro dívky tehdy bylo absolvování učitelského ústavu, který od roku 1869 učitelkám umožnil veřejné působení na školách. V roce 1871 pak byl založen Ženský výrobní spolek, zaměřený na praktické vzdělání dívek pro různé průmyslové a řemeslné obory.

Rovnocenných pracovních příležitostí však ženy mohly dosáhnout až po získání přístupu k vysokoškolskému vzdělání. Podmínkou pro vstup na univerzitu ale byla maturita na klasickém gymnáziu. Založení dívčího gymnázia se tak stalo nutným stupněm na této cestě.

Po mnohaletém úsilí začalo ustavení gymnázia nabývat konkrétních rysů během roku 1890.

Dne 8. února 1890 vyšlo v Ženských listech *Provolání českých žen* k Říšské radě ve Vídni.²² Shrnovalo dosavadní úsilí o prosazení vyššího vzdělání žen v Evropě a vyjadřovalo vůli české veřejnosti podpořit vstup žen na univerzitu a jejich další uplatnění na vyšších postech.²³

Na základě *Provolání* vystoupil dne 11. března 1890 na Říšské radě mladočeský poslanec Karel Adámek (1840–1918) a žádal jak o povolení studia dívek na filozofických a lékařských fakultách, tak o povolení založit za tím účelem gymnázium Minerva.²⁴

Pod *Provolání* přibyly podpisy řady českých vzdělavců a najdeme na ně ohlasy i v korespondenci s Eliškou Krásnohorskou: „Po vzácném

21 Spolek je spojen zejména s postavou Marie Riegrové, roz. Palacké, která se silně angažovala v jeho práci. Po ní převzala iniciativu Věnceslava Lužická-Srbová. M. Bahenská, *Ženy ve veřejném životě ve druhé polovině 19. století*.

22 *Ženské listy* 28, č. 7, 1890, Příloha.

23 Celý text provolání viz na s. 19–20 této práce.

24 Viz *Stenographisches Protokoll. Haus der Abgeordneten*, č. 13705 (dostupné z <http://alex.onb.ac.at>): „Petition böhmischer Frauenvereine mit 4812 Unterschriften, betreffen die Zulassung zu den Studien an den philosophischen und medizinischen Fakultäten (überreicht durch Abgeordneten Adámek) (...). Abgeordneter Adámek: Nachdem mir die Ehre zutheil wurde, die eben verlesene Petition der böhmischen Frauenvereine, betreffend die Zulassung der Frauen zu den Studien an den philosophischen und medizinischen Fakultäten dem hohen Hause zu unterbreiten, so fühle ich mich verpflichtet, die Aufmerksamkeit des hohen Hauses auf diese wichtige Initiative der böhmischen Frauen schon in diesem Momente zu lenken. Die Petition trägt 4812 Unterschriften; sie ist, soviel mir bekannt, von allen böhmischen Frauenvereinen unterschrieben und trägt auch zahlreiche Unterschriften hervorragender Vertreter der Literatur, Kunst und Wissenschaft, als auch des Lehrstandes. Ich kann jetzt allerdings auf den Inhalt dieser Petition nicht näher eingehen, kann aber doch nicht umhin, der Hoffnung Ausbruch zu geben, dass der Schulausschuss, dem diese Petition voraussichtlich zugewiesen werden wird, derselben seine besondere Aufmerksamkeit zuwenden möge. Schliesslich stelle ich den Antrag, das hohe Haus wolle beschliessen, dass diese Petition dem stenographischen Protokolle der heutigen Sitzung vollinhaltlich begedruckt werde. (Bravo! Rechts.)“ Petice připojena tamtéž, č. 13750.

prání Vašem opatřili jsme oba zasláné mi Provolání podpisy svými; cítili jsme se velmi radostně pohnutými, že bylo nám dopřáno připojit se k podpisům slovutných manželů Mužákových (...). Těším se co nejvřeleji, že se snahám za ženské vzdělání tak utěšeně daří; budu-li moci ve prospěch Minervy s projektovaného učiliště nějak působiti, učiním tak s ochotou upřímnou (...),“ napsala spisovatelka Teréza Nováková, která se pak stala i jednou z významných členek spolku dohlížejícího na chod gymnázia.²⁵

V červnu téhož roku se pak vedení Ženského výrobního spolku (zejména Karolina Světlá, Eliška Krásnohorská) usneslo založit Spolek pro ženské studium Minerva, jehož hlavním cílem mělo být zasadit se o vznik dívčího gymnázia. Spolek měl gymnázium též částečně financovat. Další část prostředků měla vzejít ze školného žaček a předpokládala se i podpora zemských nebo státních institucí.

Dne 9. června 1890 předložili Eliška Krásnohorská, Ludmila Prusíková, manželka budoucího ředitele Minervy, dr. Vojtěch Bárta a Josef Vilímek, majitel tiskárny, Zemské školní radě žádost o povolení otevřít dívčí klasické gymnázium.²⁶ Zemská školní rada²⁷ jako kompetentní orgán pro nově zřizovanou střední školu návrh posoudila a 24. července 1890 vydala rozhodnutí o jejím otevření.²⁸

Dne 27. září 1890 se sešla ustavující valná hromada spolku Minerva, na níž spolek převzal od zakladatelů otevíraný ústav do péče. Toto usnesení Zemská školní rada dodatečně schválila 29. října 1890.²⁹

Zápis do školy byl již anoncován v denním tisku a proběhl ve stejném termínu jako zápis do dalších středních škol. Přihlásilo se celkem 56 zájemkyň,³⁰ z nichž do prvního ročníku nastoupilo 50 dívek³¹ ve věku od 13 (věková hranice byla 14 let, dvě dívky dostaly mimořádné povolení zapsat se ve svých 13 letech, několik týdnů před svými 14. narozeninami) do 20 let.³²

25 T. Nováková, *Ž lidské sonáty. Korespondence*, s. 266.

26 *Ženské listy* 28, 1890.

27 Školní rady existovaly v rámci habsburské monarchie na základě zákona č. 17 z 24. února 1869 na místní, okresní a zemské úrovni. Skládaly se zpravidla z představitelů správy, náboženských společností a zástupců škol a měly na starosti všestranný dohled nad fungováním škol v daném správním obvodu. Zemská školní rada dohlížela na střední školy.

28 F. Prusík, *Ž dějin ústavu*.

29 Tamtéž.

30 Milena Lenderová uvádí, že se zapsalo 52 dívek, z toho 30 z úřednických rodin. M. Lenderová, *K hřichu a k modlitbě*, s. 68.

31 *Kronika*, s. 27.

32 *Kronika*, s. 28.

Profesorský sbor zpočátku sestával z profesorů chlapeckých gymnázií, kteří si výuku na Minervě přibráli jako další úvazek. Spolu s nimi tu s aprobací pro obecné školy vyučovala paní Pavla Maternová (1858–1923), spisovatelka, překladatelka, pedagožka a přítelkyně Elišky Krásnohorské, která měla zároveň jako žena na starosti dohled nad mravy dívek.

V prvním roce měl profesorský sbor pouhých osm členů včetně ředitele, kterým byl jmenován František X. Prusík (1845–1905), profesor Akademického gymnázia v Praze.³³

Škola nejprve sídlila na Novém Městě, v Pštrossově ulici ve škole svatého Vojtěcha. Od počátku měla i podporu od města, které škole pravidelně bezplatně poskytovalo otop a prostory.³⁴

Studium bylo pro dívky relativně náročné, protože výuka chlapeckých osmiletých gymnázií tu měla být podle Prusíkových stanov koncentrována do pěti let. První rok byl koncipován jako přípravný, během něž měly studentky zvládnout čtyři roky nižšího klasického gymnázia. Během navazujících čtyř let pak měly absolvovat vyšší gymnázium. Předpokládalo se, že omezený zájem ze strany veřejnosti na straně jedné a finance spolku na druhé straně neumožní každoroční otevření prvního ročníku, a proto v prvních letech (viz tabulka) byl první ročník otevírán jen jednou za dva roky.

Výuka byla zahájena 30. září 1890, později než obvykle začínal školní rok, avšak v souladu s dalšími pražskými školami. Příčinou posunu začátku školního roku byla toho roku povodeň, která tehdy Prahu značně poškodila. Pštrossova ulice, kde se škola nacházela, navíc ležela nedaleko Vltavy. Minerva se stala prvním dívčím klasickým gymnáziem v celé monarchii. Vycházela zcela z organizace chlapeckých gymnázií, nečinila žádné úlevy ani v tělesné výchově, ani v rozvržení vyučovaných předmětů.

Škola byla otevřena jako soukromá, spolková, bez práva skládat maturitu. Absolventky, které ze školy o několik let později vzešly, maturovaly na chlapeckém Akademickém gymnáziu v Praze. První frekventantky dospěly do maturitního ročníku ve školním roce 1894/95.

Výuka probíhala na základě osnov, které vypracoval František X. Prusík ve spolupráci se zemským školním inspektorem Bartolomějem Pavlíčkem.³⁵ Stanovy vycházely ze stanov chlapeckých gymnázií. Počet hodin – zejména klasických jazyků – jim zpočátku zcela odpovídal.

³³ V *Kronice* uvedeny jeho profesní zkušenosti i profesní životopis ostatních členů sboru na s. 3–4.

³⁴ Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), fond Gymnasium, k. 9.

³⁵ *Ž dějin ústavu*, s. 14.

V průběhu prvních let existence gymnázia se však ukázalo, že právě klasické jazyky, na prvním místě řečtina, jsou největším kamenem úrazu pro řadu dívek. Postupně se začala řešit reforma stanov a rozvrhu tak, že řečtiny na Minervě ubylo. Časem se rozvrh začal nejprve reálně, posléze i formálně měnit a přizpůsobovat poměrům reálného gymnázia, kde hodin klasických jazyků výrazně ubylo a naopak se více vyučovaly živé jazyky a přírodovědné předměty.

Zájem o studium na gymnáziu Minerva narostl zejména po polovině 90. let, kdy začalo být zřejmé, že se podaří prosadit dívčí studium na univerzitách. Postupně se začalo uvažovat o přechodu k regulárnímu osmiletému gymnáziu. Škola se však od začátku své existence potýkala s permanentními prostorovými problémy, které tomu bránily.

Prostory v Pštrossově ulici byly od počátku chápány jako provizorium, než škola najde definitivní, příhodnější umístění. V roce 1897 se podařilo získat místnosti v rámci areálu letohrádku Amerika, ale jak se ukázalo vzhledem k nevyhovujícím hygienickým podmínkám v budově, bylo to řešení pouze na jediný rok. Už v roce 1898 se škola na následujících deset let přesunula do Štěpánské ulice (čp. 1286–II), do školy u kostela sv. Štěpána. V roce 1907 se kruh přesunů na delší dobu uzavřel, když se Minerva mohla vrátit do zrekonstruovaných prostor školy sv. Vojtěcha v Pštrossově ulici. Postupně však ani tyto prostory nestačily a ve 20. letech měla již škola pronajaté i místnosti v několika dalších objektech v okolí. Vedle budovy v Pštrossově ulici čp. 202 to byly místnosti ve Vojtěšské ulici čp. 241, v protilehlé budově dívčí školy v téže ulici, dále v budově Legionářské záložny U Bubeníčků na rohu Myslíkovy a Náplavní ulice a ještě v Soukenické ulici čp. 15. Vlastní, účelovou budovu se Minervě podařilo vymoci až v roce 1934, a to v Lazarské ulici čp. 48. Nedostatek prostor měl velký vliv na organizaci výuky i na možnost uspokojit zájem adeptek studia na gymnáziu. Formální přechod na plnocenné osmileté gymnázium i proto proběhl až od školního roku 1910/11.

Zároveň s prostorovými problémy se na přelomu 19. a 20. století řešila změna zaměření gymnázia. V souvislosti jak s celkovou nabídkou zaměstnání pro absolventky Minervy, kdy ne všechny pokračovaly dále na univerzitu, ale řada z nich by mohla snadněji najít uplatnění v praxi, kdyby byly konkurenceschopnější ve znalosti moderních jazyků a přírodovědných a technických předmětů, po nichž narůstala poptávka, tak v souvislosti s problémy, které studentkám přinášelo zejména studium řečtiny, jak bylo zmíněno výše, se uvažovalo o přechodu na reálné gymnázium, jehož maturanti tehdy měli obecně lepší možnosti uplatnění hned po maturitě.

Od školního roku 1910/11 proto odpadla výuka řečtiny a naopak přibýly živé jazyky, v první řadě francouzština. Vedle ní však dívky měly možnost učit se i anglicky, italsky nebo rusky. Nové byly i hodiny deskriptivní geometrie a chemie. Řečtina zůstala jako nepovinný předmět pro dívky, které se rozhodly studovat na univerzitě, kde se vysvědčení z latiny a řečtiny stále vyžadovalo.

Až do školního roku 1926/27 – opět pro studentky, které chtěly pokračovat ve studiu na univerzitě – fungovaly paralelně klasické třídy na úrovni III.–VIII. ročníku, jejichž původní osnova měla dívkám pomoci při přechodu na filozofickou, lékařskou a po roce 1918 i na právnickou fakultu pražské univerzity.

Škola převzala i benefity, které byly běžné na chlapeckých středních školách, a tak byla řada dívek od počátku její existence osvobozena od placení školného.³⁶ Avšak narůstající finanční nároky na provoz stále jen „spolkové“ školy Minerva toto osvobození od školného na určitou dobu (konkrétně v letech 1901–1914) znemožnily. Následně převzaly rozhodování o platbách městské orgány, pod něž v té době gymnázium již spadalo.

Vedení gymnázia i jeho žačky od počátku usilovaly o povolení nejvyšší, univerzitní úrovně ženského vzdělání. Už v roce 1890 vznikla za účasti členek spolku Minerva petice českých žen, žádající povolení vstupu žen na univerzitu,³⁷ kterou Říšské radě ve Vídni přednesl poslanec za mladočeskou stranu Karel Adámek.

V průběhu školního roku 1894/95 snahy prosadit dívčí studium na univerzitě vygradovaly v souvislosti s tím, že první ročník dospěl do maturitního věku a bylo potřeba akutně řešit další uplatnění dívek. Vznikla řada dalších peticí a provolání v tisku, které požadovaly povolení vstupu dívek na univerzitu. Karel Adámek ve Vídni na Říšské radě opět tlumočil žádost abiturientek o povolení řádného studia na rakouských a zvláště pražských univerzitách.³⁸

Deputace dívek tehdy zaměřily s peticemi i přímo na filozofické a lékařské fakulty české i německé univerzity a žádaly přístup na přednášky. Docílily toho, že od školního roku 1895/96 se směly dívky jako hospitantky zúčastnit přednášek těch profesorů a docentů jmenovaných fakult obou univerzit, kteří jejich prezenci na svých přednáškách

36 AHMP, fond Gymnasium, zaznamenáno v katalogích jednotlivých studijních ročníků.

37 Viz I. příloha k Úvodu edice *Kroniky*.

38 Viz II. příloha k Úvodu edice *Kroniky*.

povolili. S výjimkou profesorů zoologie Antonína Friče, českých dějin Josefa Kalouska a botanika Josefa Velenovského³⁹ dali souhlas všichni.

Vítězstvím úsilí o vstup dívek na univerzitu bylo vydání císařského povolení řádného studia a získávání titulů dívek na filozofické fakultě ze dne 23. března 1897. O tři roky později ministerský výnos z 3. září 1900 totéž povolil také na fakultě lékařské.

Právo veřejnosti však Minerva získala až v roce 1908. V prvé řadě to znamenalo, že maturity, které se dosud musely odbývat na chlapeckém (Akademickém) gymnáziu v Praze, se přenesly přímo do jejích prostor a spadly do kompetence profesorského sboru Minervy. Od té doby již maturovaly absolventky na svém domovském ústavě.

Od druhé poloviny devadesátých let již začala vznikat i další dívčí gymnázia⁴⁰ a Minerva, aby udržela zájem, musela zvyšovat svou konkurenceschopnost. Zájem dívek zpočátku ještě převažoval nad kapacitou otevřených středních škol. Postupně se však možnosti spolku Minerva vyčerpávaly, jednak vzhledem k personálním nesrovnalostem mezi členkami,⁴¹ jednak k rostoucím nárokům školy. Aby stačila státním ústavům, bylo kromě vyřešení prostorové otázky také třeba modernizovat školní vybavení. Přírodovědné a technické předměty vyžadovaly četné vyučovací pomůcky i laboratorní zařízení pro praktické pokusy. Již od roku 1897 proto spolek začal jednat s městem Prahou o rozšíření jeho podpory škole, resp. o jejím převzetí do správy města.⁴²

Až těsně před vyhlášením 1. světové války, 13. července 1914, byla jednána úspěšně završena dohodou o převzetí školy pražskou obcí. Jednání zpočátku inicioval spolek, který podporu města potřeboval. Postupně to však byla městská rada, kdo stále více vyvíjel tlak na spolek, aby jí školu předal do správy, resp. aby v nově ustaveném kuratoriu školy⁴³ získalo město převahu. Podle dohody z července 1914 získalo město Praha v kuratoriu celou polovinu hlasů (ze 12 až 24 členů s tříletým mandátem). Druhou část hlasů podrželi podporovatelé spolku Minerva, tedy nejen jeho členové. Spolku samotnému zůstala v kuratoriu jen třetina

39 *Kronika*, s. 58.

40 A. Kalinová – L. Nováková, *Dcerám českým; brněnský vzdělávací spolek Vesna v letech 1870–1920*; O. Kádner, *Vývoj a dnešní soustava školství I*.

41 Narůstaly komunikační problémy stárnoucí Elišky Krásnohorské se členkami spolku a také se projevovaly jednotlivé, běžné osobní animozity. Např. už v roce 1893 byla propuštěna Pavla Maternová, která byla dokonce nařčena z podrývání kázně a šíření socialistických myšlenek na škole. Viz *Kronika*, s. 47.

42 AHMP, fond Gymnasium, korespondence s radou hl. města Prahy.

43 *Kronika*, s. 150.

hlasů.⁴⁴ Zároveň předal kuratoriu tři čtvrtiny svých příjmů a delegoval na ně své pravomoci nad školou.

V té době se výrazněji změnil i název školy. Od 1. srpna 1914 užívala označení „Minerva, městské dívčí reálné gymnázium v Praze“.⁴⁵ Zakladatelka spolku Eliška Krásnohorská oslavila v roce 1917 sedmdesáté narozeniny a na její paměť byla tehdy škola znovu přejmenována. Od školního roku 1917/18 pak nadále užívala název „Městské reálné gymnázium ‚Krásnohorská‘ v Praze“.

První světová válka školu poznamenala zejména krácením dotací, problémy se získáváním topiva apod. Z profesorského sboru, který na počátku školního roku 1914/15 tvořilo již celkem 47 členů, z toho 24 mužů⁴⁶, narukoval přímo ředitel školy Ferdinand Hoffmeister. Jeho zástupkyní byla jmenována profesorka Aloisie Pitlingová.⁴⁷ Poprvé v dějinách školy tak v jejím čele stanula žena. Kromě ředitele byli v prvních týdnech války mobilizováni ještě dva další členové profesorského sboru, suplující učitel Adolf Brázda a asistent dr. Josef Klíma.⁴⁸ Dr. Klíma byl pro onemocnění superarbitrován a ve školním roce 1915/16 opět vyučoval.⁴⁹ V roce 1917 byl ještě k domobraně povolán učitel těsnopisu Prokop Novák.⁵⁰

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 se ústav stal jednou ze státních středních škol. Od 1. září 1920 byli profesori jmenováni státními zaměstnanci, původní jmění vráceno spolku Minerva, a tím se definitivně ukončil vztah mezi školou a spolkem.

Zájem o studium na škole narostl do takové míry, že ministerstvo školství především z kapacitních důvodů přistoupilo k rozdělení ústavu. Od počátku školního roku 1923/24 se osamostatnila část sídlící tehdy v Soukenické ulici (osm tříd), která byla prohlášena za II. české dívčí reálné gymnázium. Ostatních 16 tříd, sídlících v Pštrossově ulici u sv. Vojtěcha, zůstalo nadále I. českým městským reálným gymnáziem „Krásnohorská“,⁵¹ jehož historii *Kronika* nadále zachycuje.

44 AHMP, fond Gymnasium, i. č. 633, k. 9, Organizační statut městského reálného gymnasia.

45 *Kronika*, s. 150.

46 *XXV. výroční zpráva Minervy, městského reálného gymnasia dívčího v Praze za školní rok 1914–1915*, s. 38–41.

47 *Kronika*, s. 151.

48 *XXV. výroční zpráva Minervy, městského reálného gymnasia dívčího v Praze za školní rok 1914–1915*, s. 36.

49 *XXVI. výroční zpráva Minervy, městského reálného gymnasia dívčího v Praze za školní rok 1915–1916*, s. 21.

50 *XXVII. výroční zpráva Minervy, městského reálného gymnasia dívčího v Praze za školní rok 1916–1917*, s. 16.

51 *XXXIV. výroční zpráva prvního českého městského dívčího reálného gymnasia „Krásnohorská“ za školní rok 1923/24*, s. 14.

V čele gymnázia tehdy (od roku 1917) stál František Machát, který pak zůstal ve funkci až takřka do své smrti v dubnu 1935. Jemu jsou přičítány největší zásluhy o vyjednání výstavby nové budovy, která byla zahájena vlastně až v době hospodářské krize a přes četné restriktce a další problémy dovedena do zdárného konce. Machát byl též u slavnostního otevření budovy na počátku školního roku 1934/35. Slavnostní otevření budovy proběhlo na den svatého Václava, 28. září 1934, a našlo značný ohlas i v tehdejších tisku:

V přednáškové síni ústavu, který vznikl účelnou adaptací a přestavbou starších školních budov, shromáždilo se mnoho hostů, zejména primátor hlavního města Prahy dr. Baxa s náměstkem dr. Štůlou a četnými členy městského zastupitelstva, odborový přednosta dr. Spíšek, zastupující ministra školství a národní osvěty dr. Krčmáře, viceprezident zemského úřadu Bienert, členové profesorského sboru, zástupci pražských středních škol, ženských organizací, absolventky gymnasia, rodiče a žáčky ústavu. Ředitel reálného gymnasia ‚Krásnohorská‘ dr. Machát vylíčil dějiny ústavu, který vznikl před 44 lety z iniciativy Elišky Krásnohorské jako vyšší učiliště pro ženy. Začátky ústavu byly velmi těžké, protože kromě materiálních nedostatků bylo nutno překonávat neporozumění a odpor proti vzdělání žen. Obec pražská byla velkou příznivkyní ústavu od samého počátku, poskytla mu potřebné místnosti, roku 1914 převzala ústav do své správy a dnes odevzdává mu novou, účelně a vkusně upravenou budovu. Mluvčí vzdal ke konci svého projevu díky všem, kdož se zasloužili o definitivní a vhodné umístění ústavu a uvedl zásluhy zesnulého generálního ředitele Zemské banky dr. Roose o financování stavby. Primátor dr. Baxa, odevzdáváje nový ústav do správy a péče ředitele Macháta, projevil přání, aby vycházely z něho žáčky, které by byly chloubou profesorského sboru, celého československého národa a byly ke cti pokrokovému hnutí, usilujícímu o rozvoj ženského vzdělání. Primátoru dr. Baxovi a řediteli Machátovi bylo potom poděkováno z řad žákyň za jejich zásluhy o novou budovu. Jménem prvních žákyň učinila projev dr. Babáková a uvedla, že český feminismus je veden ušlechtilými snahami a že není namířen proti mužům. Mluvčí připomněla velké porozumění presidenta republiky pro ženské vzdělání a prohlásila, že feminismus je domyšlená demokracie ve veřejném i rodinném životě. Jménem rodičů poděkoval řediteli dr. Machátovi odborový přednosta dr. Ottis. Hosté odešli pak do vestibulu, kde byla odhalena mramorová busta zakladatelky ústavu, básnířky Elišky Krásnohorské. Busta je dílem mladého olomouckého sochaře Vojtěcha Hořinka z Olomouce a ústavu

byla věnována ministerstvem školství. Po projevu ředitele Macháta, jménem ministra školství a národní osvěty promluvil odborový přednosta dr. Spíšek. Dnešní slavnost, pravil, je holdem vynikající ženě, která vroucími slovy tlumočila svou lásku k vlasti a zároveň vlasti prokázala velké služby tím, že položila základy k vyššímu vzdělání žen, a tím i k sociálnímu vyrovnání s muži. Poděkoval potom primátoru dr. Baxovi a jeho náměstkou dr. Štůlovi za jejich práci o zdokonalení školství ve Velké Praze. Za Národní radu ženskou a Jednotu slovanských žen vzdala hold Elišce Krásnohorské paní Smolařová-Čapková. Státní hymnou byla slavnost ukončena.⁵²

V té době už ale bylo postavení žen u nás zcela odlišné od výchozí situace při vzniku Minervy. Ústava Československé republiky z 29. února 1920 zaručila ženám volební právo.⁵³ To znamenalo vyvrcholení snah o úplnou emancipaci ve všech oborech činnosti, včetně nejvyššího stupně společenské angažovanosti – politiky. V roce 1923 byla ustavena Ženská národní rada⁵⁴ a jako její součást v témže roce vzniklo Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen. Jeho hlavní iniciátorkou byla Albína Honzáková, absolventka Minervy.⁵⁵ Alice Masaryková, další absolventka Minervy, v té době již několik let stála v čele Československého červeného kříže. Albína Dratvová začala usilovat o habilitaci na Přírodovědecké fakultě UK.⁵⁶ Ludmila Matiegková spolupracovala s Egyptologickým ústavem Filozofické fakulty UK, vyjížděla na Blízký východ a do severní Afriky a psala o tom úspěšné vědecké i popularizační práce.⁵⁷

První kronika Minervy je dovedena do roku 1935/36, kdy již škola měla několik generací úspěšných absolventek a vlastní budovu a kdy již o jejím významu dávno nikdo nepochyboval.⁵⁸

52 *Otevření nové budovy gymnasia „Krásnohorské“*, Národní listy 74/268, 29. 9. 1934, s. 3.

53 *Ústava*, Hlava druhá, § 9. I: „Právo voliti do sněmovny poslanecké mají všichni státní občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří překročili 21. rok věku svého a vyhovují ostatním podmínkám řádu volení do poslanecké sněmovny.“

54 J. Burešová, *Proměny společenského postavení*, s. 41–42.

55 J. Burešová, *Proměny společenského postavení*, s. 42.

56 AUK, fond Přírodovědecká fakulta UK, i. č. 43, zaměstnanecký spis Albíny Dratvové.

57 H. Havlůjová, *Okouzlení Egyptem*.

58 V AHMP je zachována ještě kronika téže školy z období 1947–1952: *Dívčí gymnázium „Krásnohorská“* Praha II. – Nové Město, Vodičkova 22, inv. č. 395.

Přílohy k úvodu

I. Provolání zveřejněné v Ženských listech v únoru 1890
a předložené Karlem Adámkem Říšské radě dne 11. března 1890
(transkripce)

Vysoká sněmovno poslanců Rakouské rady říšské!

V celém civilizovaném světě snaha po vyšším vzdělání žen nabyla takového významu, že vlády a zákonodárné sbory vidí se pohnuty obracet k ní vážný zřetel. Z iniciativy soukromé a pomocí spolků vzešly všude první kroky k uskutečnění snahy oné, ale brzy poznaly také správy států svou povinnost činně a podpůrně přispěti k dílu, jehož cílem jest duševní povznesení celé polovice obyvatelstva, oné polovice, v níž prospívají matky, vychovatelky příštího pokolení občanstva, mocný ten činitel předůležitý pro mravní a tělesnou sílu, dělnost, štěstí a slávu národů.

Zvelebení ženského vzdělání náleží k nejušlechtlejším a nejspravedlivějším požadavkům našich dnů. Ve prospěch ženského studia i my v hluboké úctě nížepsané vznášíme k vysoké sněmovně poslanců Rakouské rady říšské tuto prosbu svoji.

Nová doba změnila tvářnost celé společnosti. Žena již není bezvýminně chráněnkou mužovou, její přirozené povolání v rodině přestalo býti jediným jejím určením; milionům žen nedostane se útulku u domácího krbu; v střední a severní Evropě jest ženská část obyvatelstva četnější než mužská; mnohé domácí práce ženské ustoupily laciným výrobkům průmyslovým; hospodářské poměry co den citelněji znesnadňují úkol živitelů rodin. Ženy v manželství i mimo ně jsou nuceny přispívati mužům svou prací výdělkovou k výživě svojí i svých nejbližších.

Plným tedy právem domáhají se ženy profesionálního vzdělání. Již se nespokojují nemnohými druhy práce, až dosud jednostranně jim vykázanými, poněkud nižšími a zvláštního nadání nevyžadujícími. Chtějí se zúčastniti všech – i nejvyšších povolání, ku kterým příroda sama jim dala náklonnost a samorostlou schopnost. Zvláště volá je hluboký hlas srdce ke dvěma krásným životním úkolům: k vychovávání mládeže a k péči o nemocné. Tytéž vlastnosti přirozené, které činí ženu dobrou matkou, činí ji též něžnou pěstounkou dítek cizích a oddanou ošetřovatelkou trpících; tytéž na vyšším stupni vzdělání ji vyznačují jako vzornou učitelku, jako výtečnou lékařku.

Vědeckého vzdělání k vyšším úřadům učitelským i k povolání lékařskému dopřává ženám již každý osvícený stát, vyjma Rakouska a Německa. Celá ostatní Evropa (krom púlostrova Balkánského), celá Amerika,

největší oblasti Asie i též osady v Africe a v Austrálii zákonitě uznávají lékařky a profesorky na vyšších ženských, ba výjimkami též mužských učilištích; všude tam ovšem i střední a vysoké školy jsou studujícím dívkám otevřeny.

My v hluboké úctě níže psané předkládáme vysoké sněmovně poslanců Rakouské rady říšské prosbu, aby uvážiti ráčila, že v mocnářství Rakouském není ani jediné školy ženské a žádná univerzita neimatrikuje řádných posluchaček.

Říšské zákony nejsou příznivy ženskému studiu; usnesení univerzitních senátů ba i nechuť jednotlivých profesorů může každou podobnou snahu ženskou zmařiti. Tak například když i sama filozofická fakulta pražská roku 1876, z příčinou došlé jí žádosti ženské, ve vší formě se rozhodla pro ženské studium, nemělo usnesení její výsledku, neboť otázka jakož principiální byla podrobena dobrému zdání všech tří fakult světských a fakulty právnická i lékařská zamítly žádost většinou hlasů. Jelikož se ženy vůči nepřizní některých profesorů ovšem též marně pokoušely studovati medicínu na univerzitě pražské, osmělujeme se my v hluboké úctě níže psané dovolávati se lepšího zákonitého poměru aspoň pro ženy české.

Vysoká c. k. vláda zřídila ku vzdělání žen českých toliko dva ústavy v Praze: český c. k. ústav ku vzdělání učitelek a ženské třídy při c. k. umělecko-průmyslové škole. Český c. k. ústav ku vzdělání učitelek nemůže dostačiti všeobecné potřebě; každoročně odmítne sta dívek, úplně způsobilých, a několikrát již „spolek českých učitelek“ v Praze zažádal marně o zřízení ústavu druhého. Ale poněvadž maturitní vysvědčení ze střední školy má stejnou platnost jako maturitní vysvědčení z ústavu učitelského, chováme vroucí přání, aby v Praze vzniklo ženské gymnázium, jež by odchovávalo jednak řádné učitelky pro školy národní, jednak řádné posluchačky pro univerzitu – dle naší tužby pro fakulty filozofickou a lékařskou.

Na školách obecných a měštanských do dnešního dne již učitelky, jimž vysoká vláda věnuje blahovůli vděčně uznávanou, osvědčily se co nejčestnější a dobyly si všestranné vážnosti, plnou měrou zasloužené; nelze pochybovati, zdali by ženy vynikly zdárně také na vyšších stolicích učitelských, kupř. na ústavech ku vzdělání učitelek, na vyšších dívčích školách, dívčích lyceích a ženských gymnáziích, jež popř. by se zřídila. Fakulta filozofická měla by se ženám státi přístupnou nejen proto, aby profesorky pro řečené ústavy opatřila vědeckou průpravou, ale proto, aby vůbec odčinila staré bezpráví, které ženám vysoce nadaným a vědychtivým křivdí tím, že jsou vyloučeny z vysokého učení. Nejvyšší